

Sayı : 10-11

Sene : 1979 - 1980

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1981

YEMEN VÂLİSİ OSMAN NURİ PAŞA'NIN YOLSUZLUKLARINA
DÂİR İMZASIZ BİR LAYİHA*

İhsan Süreyya Sırma

Osmanlı Devleti'ni senelerce meşgul eden Yemen isyanlarının bir çok sebebi yanında, oraya gönderilen idarecilerin beceriksizliği ve şahsi tasarruflarını da zikr etmek lazımdır. Yemen Valisi Osman Nuri Paşa da bunlardan biridir.

Adı geçen vali, Yemen'e varır varmaz, kendi başına buyruk olmuş, ve Osmanlı siyasetine tamamen zıt olan bir idare sistemi kurmuştur. 1305-1306 tarihleri arasında Yemen valiliğinde bulunan Osman Nuri Paşa, haksız tutuklamalar, kanunsuz tayin ve nakiller ve yerli şeyhlere yaptığı zulümle halkın nefretini kazanmış ve adeta halkı isyana davet etmiştir.

Aşağıda sunduğumuz belge, bu hadiseleri anlatmaktadır. Osmanlı Devleti'nin dış siyasetine bir nebze ışık tutacak olan bu gibi belgelerin yayınlanmasında fayda, ve belki de zaruret vardır.

Lâyiha'nın metni :

Yemen Vilayeti iki, iki buçuk milyon nüfuslu şâmil ve vilâyât-ı sâireye nisbetle üç vilayete muadil bir vilayet ve Devletçe islah ahvaline ve vilâyât-ı sâire gibi bir an evvel tamamiyle medeniyete idhaline ve her cihetten terakkisine sa'î olunmakta olduğu halde vilayü'l aḥakki Devletlü Osman Nuri Paşa hazretlerinin zamanında pek çok tedenni etmiş ve Yemen ahvali, cihât-ı sâireden muzmahill

* Başbakanlık Devlet Arşivi, Yıldız tasnifi, Kısım no. 18, Evrak no. 553/217. Zarf no. 93, Karton no. 35.

bir hale gelmiş ve ağıleb esbabı, gerek mürevvic-i efkârı bulunmalarından nâşi, livalara mutasarrıf ta'yin ettiği zatların ve nasb ettiği kaymakamların sû-i idaresiyle mu'amelât-ı nâbecâsı ve gerek kendisinin müteneffizan ve ahali hakkında şiddeti ve menafi'-i zatiyesi uğrunda hârekât-ı müstebidanesi gibi muamelattan ileri gelmiş ve bu gibi mu'amelâttan dolayı ahalice bir nefret-i 'azime hâsıl olmuş olduğundan ve kendisinin batş ve şiddetinden ihtiraz-zen, değil ahali, ümera-ı askeriyyeden ve erkan-ı vilayetten bile hiç bir kimse şakk-ı şuffeye ictisar idemiyeceğinden ve her türlü islahata kabil ve ahalisi muti' bulunan vilayet-i mezkûrenin mezalim ve ittibadla muzmahil olması tecviz buyurulmayacağını bildiğimden hasbe'l hamiyye vali-i müşarûn ileyh ahvali ve mu'amelât-ı müstebidane ve mezalimkârâne ve kanun şikestanesinden kalemle arzı kabil olabilenlerden bazılarını ber vech-i âti maddeten ve mufassalan arz ve ihbârı cür'etyâb oldum.

Birinci madde : Ehl-i servetten bulunan meşayih getirerek habs ve tazayyuk itmeğe alışmış olan vali-yi müşarûn ileyh Zeranik nâm mahallin Şeyhini dahi Beytu'l Fakih'de bulunduğu sırada getirerek hod be hod habs ve ihtilattan men' gibi muamelatla tazyik itmesiyle aşiretinin efradı derhal vadi-i isyana saparak, telgraf tellerini kat' ve telgraf çavuşunu dahi tuttukları gibi otuz develik bir kafileyi urarak nehb ve vali-yi müşarûn ileyh bulunduğu Beytu'l Fakih etrafına toplandıklarında, bunları def' itmek için asakir-i mevcûdeye verilmek üzere vukubulan talebiyle gönderilmiş olan cephaneye mahsûr kalmış ve bir rivayete nazaran zabt edilmiştir. Bunun üzerine vali-yi müşarûn ileyh bi'l mecburiyye Hiraz'dan iki tabur asakir-i şahane talep etmiştir.

İkinci madde : Edyan ve mezahibin hürriyeti Devlet-i Aliyyece muttihaz usûl-i iktizasından olduğu halde, vali-yi müşarûn ileyh Yemen ve bi'l husûs San'a ahalisinin ekserisi Mezheb-i Zeydi'den bulunmaları mülabesesiyle ezanda «Hayyi 'ala hayru'l 'amel» kelimelerini kıraat itmeleri ve Hz. Ali ile bazı sahabe-i kiramı «Sallallahu aleyhi vesellem» ile yâd itmeleri, mezhepleri iktizasından iken vali-yi müşarûn ileyh, bu adet-i kadimeyi ref' itmek tasavvuruyla bir takım evamir i'tasiyle ahalice bir heyecan-ı azîm hasıl olarak San'a etrafında bulunan nevahi kabailinden yedi sekiz bin nüfusu tecemmu' ve cuma günü adetlerinin men' olacağı sırada ihtilal icra

idecekleri şuyü' bularak, bunun üzerine, San'a'da bulunan asakirin esliha ve mühimmatı istihzar idilmiş ise de San'a'nın müteneffizanından bulunan Reisu'l ulema Seyyid Ahmed el-Keysî Efendi valinin yanına azimet idup, işin bilahare fena olacağını ihtar ve ikdamatiyle, ezhan-ı ahali bir dereceye kadar sükûnet bulmuş ve bu halin vali-yi müşarûn ileyhın istibdad ve (?)¹ ni ne dereceye kadar ileri götürdüğünü ve bu istibdatın devamı.

Üçüncü madde : Yemen vilayetinin varidatça ve Aden ile vilayet-i mezkûre beyrinde vaki' Nevahi-yi tıs'a'nın nezaket-i idareleri cihetiyle diğer sancaklara nisbetle Aden hududunda bulunmasıyla seyahatça en ehemmiyetli bulunan Taiz sancağı mutasarrıflığına henüz bir rütbeye nail olmamış ve vüllat-ı sabıka zamanlarında bir müddet-i cüz'iyeye bulunduğu iki üç kaymakamlık vekaletlerinde, hiç birinden berâ'et-i zimmet mazbatası almağa muvaffak olmamış olup, Kahtaba'ca tahsilattan. Ve Anis kaymakamlığında zabtiye-i muvakkat maaşından ve hükûmet konağı ianesinden dahi 'inde'l istintak sabit olup bir müddet dahi vali-yi esbak Saadetlu Feyzi Paşa hazretlerinin zamanında taht-ı tevkife alındığı halde, berâ'et veya men'-i muhakemesi henüz verilmemiş olan Mustafa Bey namında birisini yeniden mir-i mirân rütbe-i refi'ası ile tayin etmiş ve mahall-i memuriyyetine varır varmaz nüfuz-ı memuriyyet ve rütbesini mensûbinin efkârına hasr iderek sinin-i sabıkada mahallî masarifından ma'da, merkez-i vilayete her ayda otuz bin riyal gönderilir iken, şimdi dört beş mah zarfında yani zilkadenin nisfından rebî'ul evvele kadar ancak yirmi sekiz bin riyal gönderilip bundan dolayı vilayetın idaresi 'azîm bir buhrana düçar olmuş olduğu gibi mumaileyhin mezalim ve ef'alinden vali-yi müşarûn ileyhe olan mensubiyyet ve istibdadından ihtirazen kimse şakk-ı şefeye muktedir olamamaktadır. Ve böyle bir adamın, sancak-ı mezkûr gibi bir sancağa mutasarrıf tayini, vali-yi müşarûn ileyhın derece-i idaresini tayin ideceği bedihidir.

Dördüncü madde : Vali-yi müşarûn ileyhın Taiz mutasarrıflığına tayin etmesinden dolayı kendisinin efkârına hizmet etmekte olan mumaileyh Mustafa Bey dahi Mukbine nâm karyeye giderek meşhür zengin-i meşayihten bulunan karye-i mezkûre Şeyhi Ab-

1 (?) işareti konan yerde bir kelime okunamamıştır.

dulvaris b. Yasin'in hanesine hücum ve bi'l cümle eşcarını kat' ve ahalinin hanelerini harab etmiş ve binaen aleyh şeyh-i merkûm Aden hududuna firara mecbur olarak kabaili kat'-ı tarika sülûkla Hudeyde yolu kat' olunarak Rimade'nin hududundan Hissî nâm mahallin hududuna kadar yollar kapanmıştır. Nefs-i Taiz kasabası ahalî-yi merkûmenin hücumundan korkarak orada bulunan Müfti Yahya el-Mücahid Efendi oraya yakın bulunan Cebelu Sabr ahalisinden her gece otuz kırk kişi getirterek memleket içinde muhafaza için gezmekte bulunmuşlardır.

Beşinci madde : Vali-yi sabık Devletlu Aziz Paşa hazretlerinin valilikte bulunduğu bir sene zarfında tahsilat için hiç bir malle asakir-i nizamiyye taburları sevk etmeksizin, umum asakir ve mumurin-i mülkiyyeye dokuz maaş i'ta ve sarf ettiği halde vali-yi müşarûn ileyh tahsilat için her tarafa fevc fevc taburlar sevk etmişken, dokuz mah zarfında bazılarında ancak maaş i'ta ettiği halde, bazı yerlerde daha henüz hiç bir maaş verilmemiştir. Maiyyetlerinde tevabir-i müteaddide bulunduğu halde, gûya tahsilat için sevk edilmekte olan memurinin ne gibi muamelatla iştiğal etmekte buldukları Yemen'e gidenlerin malumu olabilir.

Altıncı madde : Vali-yi müşarûn ileyh bunca muamelat ve mezalim-i müstebidane ile dahi iktifa etmiyerek, edata kavanin-i Devleti hiç hükmünde konmuşçasına bir takım muamelat icra etmektedir ki, ez cümle hükm vermek selahiyyetini haiz komisyonlar teşkilini kavanin-i Devlet katiyyen men' etmişken, vali-yi müşarûn ileyh masalih-i 'arabân namiyle maiyyeti mürevvic-i efkarı bulunan adamlardan mürekkeb komisyon teşkil ederek mehakim-i adli-yede arzusu vecihle fasl olunmayacak mevadd-ı cinaiyyeyi komisyon-ı mezkûra havale ederek orada *keyfe mâ yeşâ* istediğini tahliye ve istediğini habs ve tevkif ettirmektedir.

Yedinci madde : Cidde'de bulunduğu vakt, meşhur olan mesavi-yi ahvalinden dolayı adem-i istihdamı hakkında makamat-ı âliye-den evamir-i adide vürud etmiş ve fakat vali-yi müşarûn ileyhin tâ Hicaz'da bulunduğu zamandan beri mürevvic-i efkarı bulunmuş olan ve okumak ve yazmak bile bilmeyen Kayserili Mustafa Efendi nâm zatı vali-yi müşarûn ileyh Yemen'e muvasalatiyle beraber belediye riyasetine tayin etmiş ve mumailiyhin mensubi bulundu-

ğu valinin efkarına hizmet arzusuyla vuku'bulan muamelaat-ı nâlâyıkası haric-i ta dad bulunmuştur ki, ez cümle daire-i belediye bir mahkeme şeklini alarak, mehakim-i adliyede davasını kaybeden eşhası oraya müracaatıyla mahkemenin hükmü hiç mesabesine konularak istediği gibi muamele ve hükm edilmekte ve darb ve cerh maddelerinden ceza-ı nakdî alınmaktadır.

Sekizinci madde : Vali-yi müşarûn ileyhın mürevvic-i efkarı bulunan Taiz mutasarrıfı mumaileyh Mustafa Bey her ne efkara mebni ise Aden Şeyhi'ni dahi birdenbire habs ve tevkif etmesi üzerine istida'a-yı ma'delet ve merhamet zımında merkez-i vilayete gelmiş olan Şeyh-i merkûmun mahdumlarının ifadelerine vali-yi müşarun ileyh evvel emirde 'atf-ı nazar etmektan başka kendilerini dahi habs etmişken ba'dehu her birine birer hil'at iksâ ettirerek ve pederlerinin tahliyesine emir vererek kendilerini tahliye etmiştir. Şeyh-i merkûmun evvela oğullarıyla beraber *hod be hod* habs ve merkez-i vilayette oğullarının hepsinden sonra her birinin bir hil'atla ve pederlerinin tahliyesi emriyle beraber tahliyeleri ne hikmete müstenid bulunduğu şayan-ı dikkattir.

Dokuzuncu madde : San'a belediye reisi Ali Bulbulî Efendi'yi vali-yi müşarûn ileyh San'a'ya muvasalatıyla beraber hemen azl ederek, yerine beraberce getirdiği mumaileyh Mustafa Efendi'yi tayin ederek, reis-i sabıkı habs ve tevkif etmiş iken ba'dehu anı meclis-i idare azalığına tayin etmiştir. Reis-i mumaileyhın azli, bir sebep-i kanuniye müstenid ise, beraat etmeksizin diğar memuriyete tayini, ve müstenid değil ise *hod be hod* azli ve ba'dehu tazyik ve habs ne esbab ve hikmete mebni bulunduğu şayan-ı tefekkürdür.

Onuncu madde : Hudeyde müftisi Muhammed Efendi, bir çok zamandan beri müftilik makamında bulunarak, hüsn-i hali hasebiyle vülât-ı sabıkanın tahsinine mazhar olduğu halde, vali-yi müşarûn ileyh Beytu'l Fakih'de bulunduğu sırada, nezdine gelmiş olan ve müfti-yi mumaileyhle nefsanıyyeti bulunan birisinin arzusu vechiyle müfti-yi mumaileyhi *hod be hod* azl ederek, yerine diğar bir adam tayin etmiştir. Halbuki, bir müftinin azli ve diğarının nasbı, ahalinin taleb ve intihabı ve Makam-ı Celil-i Meşihat'ın tasdik ve tensibi üzerine vuku'bulması lazimedan iken vali-yi müşarûn ileyh *hod be hod* kendi kendine azl ve tayin etmiş ve bu hal dahi derece-i istibdadını göstermeğe delil-i kâfi bulunmuştur.

On birinci madde : Yerim kazası kaymakamı Hasan Fenni Efendi kaymakamlık-ı mezkûre tayininden henüz dört beş mah murûr etmeksizin kaza-yı mezkûrun ağniya ve en büyük meşayihinden bulunan Ahmed Salah nâm kimesne kaymakam-ı mumaileyh emval-ı mîrî için kendisini sıkıştırmış olmasından naşi, merkez-i vilayete gelip suret-i zahirede vali-yi müşarûn ileyhın daire müdiri bulunan Hüsni Efendi ile bi'l mu'arefe bir kaç gün sonra kaymakam-ı mumaileyh azl edilmiştir.

On ikinci madde : Rida' kazası kaymakamı Hasan Efendi aleyhinde li ecli't-teşekki kaza-ı mezkûrun meşayihinden Et-Tayrî nâm şahs merkez-i vilayete gelmiş ise de evvel emirde kendisine ve şikâyatına havale-i sem' ve i'tibar itmekten başka şeyh-i merkûmun sû-i ahval ve mezalimle müstehir bulunduğunu vali-yi müşarûn ileyh bile kaymakam-ı mumaileyh'e iş'ar ettiği halde şeyh-i merkûm vali-yi müşarûn ileyhın marru'z-zikr daire müdiri Hüsni Efendi ile mu'arefe peyda eder etmez, kaymakam-ı mumaileyhi 'azl ettirerek, yeniden tayin olunan kaymakamı dahi beraberce alarak götürmüş olup, bu muamelatın hikmet-i hükûmete muvafık olup olmadığının tefriki evliya-yı umura aiddir.

On üçüncü madde : Vali-yi müşarûn ileyh, mehakim-i adliyeden talep olunan eşhasın mehakime gönderilmemesini dahi emr etmekte olup, Hudeyde'nin en büyük eğniyasından bulunan Dahman Efendi aleyhine Hudeyde kumandaniyle sair bazı taraflardan ikame olunan davalar için mahkeme-i bidayetden bâcelbname talep edildiğinde derhal vali-yi müşarun ileyhe müracaat etmesi üzerine müşarûn ileyh dahi merkûmun mahkemeye gönderilmesini Hudeyde mutasarrıflığına telgrafla emir vermiştir.

On dördüncü madde : Anis kaymakamı Ziya Bey, kararname mucibince vali-yi sabık zamanında müttehim iken, vali-yi müşarûn ileyh, itham-ı mezkûra itibar etmeyip, iki mah mukaddem Zebid Kaymakamlığına Dersaadet'ten gelmiş olan Şihab Bey'i bi'l 'azl müttehim-i mumaileyhi yerine tayin etmiş ve Şihab Bey Dersaadet'e avdetinde, intihab-ı memurin komisyonu tarafından iade-i memuriyeti emr olunmuş iken vali-yi müşarun ileyhın istibdad ve mezaliminden bi't-tehaşi iade-i memuriyeti kabul etmemiştir. Mumaileyh Ziya Bey'i müttehim iken vali-yi müşarun ileyh diğer kaymakamlığa tayin etmesi celib-i nazar-ı dikkattir.

On beşinci madde : Yemen rüsumat nezaretine mülhak Hudeyde rüsûmât müdiriyyetinden bazısı muharref ve bazısı musanna' olarak Hudeyde tüccarından on nefer kesane verilmiş olan imrariye tezkerelerinden dolayı mezkûr Hudeyde rüsûmât müdiri Abdülkadir Efendi ve saire aleyhinde ikame olunan dava neticesinde tüccar-ı merkümeden rüsûmât sandığının zâyi' etmiş olduğu 180.000 kuruşun tahsil ve istifasına ve müdir-i mumaileyhin 'azline ve rüfekasının dahi birer suretle mahkûmiyyetlerine meclis-i idare-i vilayetçe hükm olunmuş ise de hazine dava vekaleti tarafından vukubulan temiz istidası üzerine Şura-yı Devlet'ce hükm-i vaki' nakz ile zayıat-i rüsumiyyenin cezaen bir mislinin daha tahsili ve tüccar-ı merkûmenin de kanun-ı cezaya tevkifen tahdid-i mücazaları lüzumu emr u izbar ve evrak takımıyle iade ve tesyar olunmuş iken vali-yi müşârûn ileyh tüccar-ı merkûmeyi cezadan ve vermiş oldukları yüz seksen bu kadar bin kuruşun bir mislini daha verdirmemek emeliyle evrak-ı mebhuseyi mevki-i muameleye koymamakta ve bu yüzden hazine-i celilenin hakk-ı sarihi olan bu kadar mebalîğ-i cesimenin izaasına sebebiyyet vermekte bulunduğundan başka, rüsûmât müdir-i sabıkı mumaileyh Abdülkadir Efendi'yi San'a gümrüğü müdiriyyetinde istihdam etmesi ayrıca şayan-ı dikkattir.

On altıncı madde : Hiraz kaymakamı ifa-yı hac zımında me'zunen canib-i Hicaz'a gittiği zaman, mahkûm olarak zimmetinde 600 riyal bulunan Abdurrahman Efendi namında istihdam selahiyetinden mahrûm bir ademî her ne esbaba mebni ise kaymakam-ı mezkûr vekaletine tayin ederek mumaileyh de kazaya varır varmaz zimmetini kapatmak için mahallî meşayihî yedinde bulunan (?) mühürlü senedlerini meşayih-i merkûma yedinden nez' ve istirdâd zımında habs etmiş ve Mefhak nahiyesinin dört nefer meşayihinden Şeyh Rezek Medyûr (?) isminde birisi habishanede vefat bile etmiş iken, vali-yi müşârûn ileyh, esbabını bile tahkik ettirmemiştir.

On yedinci madde : Yemen vilayetinde bulunan ve ğınaca şöretli olan meşayih ve a'yanı birer vesile ile evvel emirde ihâfe ettikten sonra bunlardan istihsâl-ı emniyyet ve selamet için vali-yi müşârûn ileyh'in lede'l müraca'a rızasını birer takrib-i istihsal iderler tahlis-i nefis edebilmekte olduğu dahi Hudeyde tüccarından

olup, servet ve ğına ile meşhur bulunan ve meclis-i idare-i livâ azasından olan Dahman Efendi gûya israfıla mevsûf imiş ki malının lüzum-ı haczi hakkında vali-yi müşarûn ileyh naibu's-şar' tarafından bir i'lâm-ı şer'i bi'l istihsâl, gûya hükmünü tenfiz etmekte iken mumaileyh Dahman Efendi tarafından merkez-i vilâyete gönderilen bir adem-i mahsûsun vürudu üzerine mezkûr i'lâmı tenfize mahal kalmamıştır.

On sekizinci madde : Vali-yi müşarûn ileyh San'a polisi ser komiseri Fayî' Efendi'yi bilâ istintak ve isticvâb hod be hod habs ve tevkif ettirmiş ve bir kaç gün sonra tahliye etmiştir. Kavanin-i Devlet her bir memurun bilâ sebep tevkif gibi haysiyet-i memuriyyetinin ihlâlini mucib bir muameleyi men' etmiş iken vali-yi müşarûn ileyh bu kavaninin ahkamına 'atf-ı nazar bile etmeksiz'in mumaileyhi hod be hod habs ve ba'dehu birden bire tahliye etmesi dai-yi hayrettir.

On dokuzuncu madde : Vali-yi müşarûn ileyh miralay izzetli Ahmed Rüşti Bey namında bir zatı tahsilat ve islahat nâm memuriyyetle maiyyetine iki tabur asker i'ta ederek Yerim, Zimar, Anis, Rida nâm kazalara göndermiş ve rivayete nazaran mîr-i mumaileyh meşayihî celb ve kendilerini tehdid ve tahvif etmekte bulunmuş olduğu gibi efkarına inkiyad etmiyen nice meşayihî zincirlerle topların arkasına takarak teşhir etmiş olmasından nâşî ahalice bir nefret hasıl olmuştur. Mezkûr kazalar vilayet dahilindeki kazaların en ziyade muti'lerinden iken islahat namıyla bu kadar askerle mumaileyhi göndermesi, hikmetinin o tarafa gidenlerin ma'lumu bulunmuştur.

Yirminci madde : Vali-yi müşarûn ileyh'in cümle istibdadından olarak ötekini berikini Kumran adasına nefi etmekte olduğu gibi, Yemen vilayeti dahilinde bir kaç kaza kaymakamlığında bulunduğu halde ba'dehu 2000 kuruş maaşla mektubî kalemine alınmış ve hazine dava vekaletine tayin edilmiş olan rif'atlu İlmî Efendi namında birisini hiç bir sebep-i ma'lûm bulunmadığı halde vali-yi müşarûn ileyh Beytu'l Fakih'de bulunduğu sırada mumaileyhin ya kendisinin istifa etmesi ve etmediği surette tard edilerek Dersaadet'e irsâl edilmesini vali muavinine emr ve iş'ar etmesiyle mumaileyh de terk-i memuriyyetle Dersaadet'e gelmeğe mecbur olmuştur. Bir memurun tardı ancak bir mahkemenin hükmüne

müstenid olması lazimedden iken öyle bir şey bulunmaksızın, tardına emr vermesi ve bir şahsın bilâ hükm nefyi her halde Zat-ı Hazret-i Padişahi'nin makdesetine mahsûs olduğu halde vali-yi müşarûn ileyh nefye dahi emr vermesi ve bâ husûs mahall-ı menfanın Dersaadet bulunması akıllara hayret verecek muamelat-ı müstebidanedendir.

Hülasa ve Hatime

Ma'ruzat-ı mebsûta mütalaasından muhât ilm-i 'âli buyurulaçağı üzre vali-yi müşarûn ileyh ehl-i servetten bülunan meşayih getirterek habs ve tazyik etmesi ve Zeranik nâm mahallin şeyhini dahi hod be hod habs ve ihtilattan men' etmesiyle aşiretinin efradı vadi-yi isyana saparak kabile-i nehb etmeleriyle iki asakir celb etmesi ve edyan ve mezahibin hürriyeti Devlet'ce müttehaz-ı usûl icabından iken San'a ahalisinin mezhepleri iktizasından bülunan bazı adetlerini ref' etmek tasavvuruyla evamir-i müstebidane i'ta ederek ahaliyi müteneffir etmesi ve Yemen vilayetinin varidatca ve Aden hududunda bulunmasıyla siyasetce en ehemmiyetli bulunan Taiz mutasarrıflığına henüz bir rütbeye nail olmamış ve tahsilattan ve i'ane ve zabtiye muvakkat maaşından zimmeti hasebiyle mukaddema habs edilmiş olduğu halde henüz be-rraat veya men'-i muhakemesi verilmemiş olan Mustafa Bey namında birisini yeniden mir-i mirân rütbe-i refi'asıyla tayin ederek sinn-i sabıkada her ay merkez-i vilayete otuz bin riyal gönderilmekte iken, şimdi dört beş mah zarfında ancak yirmi sekiz bin riyali gönderip bundan dolayı vilayetin idaresini azîm bir buhrana düşür etmesi ve kendisinin efkarına hizmet etmekte olan mu-maileyh Mustafa Bey Muknibe nâm karyeye giderek meşhur zengin-i meşayihden bulunan Şeyh Abdulvaris'in hanesine hücum ve (?) ahalinin hanelerini harab etmesi ve şeyh-i merkûmu Aden hududuna firara mecbur ederek ve kabaili kat'-ı tarikle bir çok yollar kapanması. Vali-yi sabık Aziz Paşa tahsilat için hiç asakir-i nizamiyye taburları sevk etmeksizin bir sene zarfında umum asakir ve memurin-i mülkiyyeye dokuz maaş i'ta ve sarf ettiği halde vali-yi müşarûn ileyh her tarafa asakir nizamiyye taburları sevk etmiş iken dokuz mah zarfında bazılarına ancak iki maaş i'ta ederek bazılarına henüz bir maaş vermemesi ve Yemen vilayetinde gınaca şöhretli bulunan meşayih ve a'yanı birer vesile ile evvel

emirde ihâfe ettikten sonra bunlardan istihsal-ı emniyyet için rızasını istihsal edenler tahlis-i nefis etmesi ve hatta Hudeyde tüccarında ve servet ve ğına ile meşhur liva meclis-i idare azasından Dahman Efendi israfla mevsûf imiş gibi malının lüzum-ı haczi hakkında naib tarafından istihsal eylediği i'lâm-ı mumailiyh tarafından merkez-i vilayete gönderilen bir adem-i mahsûsun vürudu üzerine tenfiz etmemesi ve bunca muamelât ve mezalim-i müstebidane ile dahi iktifa etmiyerek kavanin-i Devlet'in ahkamı hilafında maiyyeti adamlarından mürekkeb komisyon teşkil ederek mevadd-ı cinaiyeyi orada rü'yet ettirerek istediğini tahliye ve istediğini habs ve tevkif etmesi ve Ciddede bulunduğu vakit mesavi-yi ahvalinden dolayı adem-i istihdamı hakkında evamir vürûd etmiş olan Mustafa Efendi namında okumak yazmak bilmeyen birisini belediye riyasetine tayin ederek daire-i belediyyeyi bir mahkeme şekline koyması ve mehakim-i adliyyede davasını ğaib edenlere, oraya bi'l müraca'at istediği gibi muamele ve hükm vermesi ve Taiz mutasarrıfı olup, mürevvic-i efkarı bulunan Mustafa Bey'in habs ve tevkif ettiği Aden şeyhinin istid'a-yı ma'delet ve merhamet zımında merkez-i vilayete gelmiş olan oğullarını dahi vali-yi müşarûn ileyh evvel emirde habs ettikten sonra ba'dehu her birine bir hil'at iksa ettirerek ve pederlerinin tahlis emriyle beraber kendilerini tahliye etmesi ve Yerim kaymakamı Hasan Fenni Efendi'yi azl etmek için merkez-i vilayete gelmiş olan Şeyh Ahmed Salah namında birisi kendisinin daire müdiriyle bi'l mu'arefe (?) azl etmesi ve mehakim-i adliyyeden talep edilmiş ve fakat kendisine müracaat eylemiş bulunan eşhasın mehakime gönderilmemesine emr vermesi ve Rida' kaymakamı aleyhinde li ecli-t-teşekki merkez-i vilayete gelmiş olan Et-Tayrî nâm şahsın evvel emirde şikâyatına havale-i sem' ve i'tibar etmediği halde ba'dehu mezkûr daire müdiriyle mu'arefe peyda eylemesi üzerine kaymakam-i mumailiyhi dahi azl eylemesi ve Miralay Ahmed Rüşdi Bey namında birisini tahsilat ve islahat nâm memuriyyetle maiyyetine iki tabur asker ita ve dört kazaya göndererek mumailiyh de *meşayihî zencirlerle topların arkasına bağlayarak* teşhir etmiş olmasından naşi ahalice bir nefret ve heyecan hasil etmesi ve San'a belediye reisi Ali Büleyli Efendi'yî hod be hod azl ve yerine beraberince getirdiği Mustafa Efendi nâm zatı tayin ederek mumailiyhi habs etmiş iken ba'dehu anı mec-

lis-i idare azalığına tayin etmesi ve Hudeyde Müftisini kendisi Beytu'l Fakih'de bulunduğu sırada nezdine gelmiş olan birisinin arzusu vechile anı dahi hod be hod azl eylemesi ve Anis kaymakamı Ziya Bey'i müttehem iken Zebid kaymakamlığına tayin etmesi ve San'a polisi komiserini hod be hod habs ve tahliye eylemesi ve rüsûmat nezaretinin bir davasından dolayı tahsili lâzım olan yüz seksen bin kuruşun maddesine dair olan evrakı mevki-i muameleye koy-mayarak Hazine-i celilenin hakkı olan mebalîğ-i mezkûrenin iza'asına sebebiyyet vermesi ve madde-i mezkûreden azl ile mahkûm olan rüsûmat müdirini San'a gümrüğü müdiriyyetinde istihdam ve Hiraz kaymakamlığına altı yüz riyal zimmeti olan Abdurrahman Efendi'yi tayin ederek mumaileyh de zimmetini kapatmak için meşayihin yedinde bulunan yek mühürlü senedlerini nez' ve istirdad zımında anları habs ve habs edilen meşayihten birisi hapisanede vefat etmiş iken vali-yi müşarûn ileyh esbab-ı vefatını bile tahkik etmemesi ve cümle istibdadından olarak bir takım adamları Kumran adasına nefy ettiği gibi bilâ hükm İlmî Efendi namında bir memuru hod be hod tard ve yine bilâ hükm Dersaadet'e nefyine emr vermesi gibi muamelat-ı müstebidane ve kanun şikestanesinden tahriren ve kalemen arz ve ihbarı kabil olabilenlerin bazıları şimdilik bâlâda bast ve tafsil edilmiş olmağla ol babda emr u ferman Hazret-i men lehu'l emrindir.

Yemen Vâlisi Osman Nuri Paşa'nın yolsuzluklarına dâir, imzasız olarak verilen lâyihamın aynen metni.

2/a

3

هذه البرية قاضي اولماس ورواه سافله سالنامه من اولاده بر سه جريه بريين ليكي واوقفا فاعلم انه
ولما فتحه جرح بره زيات وقت خبطان القه برز اوله اوله بر دفعه جرحه بقلاده بره - رشن
فاكفا تفته خيطه بوقت حاضنه و حكومت فزناك اعانهنه على حله كونه بيات اوله
برسه و الذي جهسه سلاز بقات حاضنه زمانه وقت فوئله الشراي عاله به بر بلاغ
لكس هجره بركه اوله بطله بيات حاضنه برسه بيه بره نه برسه بيا ليه بيه بره بر
موتنه و ايرد اير نغور عاقبت برستكي سوسنك اعلاه بطله بره سياه قوه و لاه بيه
عاهل نكر فوريه كره اوله بيات كونه بيا كونه بيه بره بره بيه بره و اوله بيات اوله
نصفه بره بره اوله بيه بره بيا كونه بيا كونه بيه بره بره بيه بره و اوله بيات اوله
بره بيه بره اوله بيا ليه بيه بره بيا ليه بيه بره بيا ليه بيه بره بيا ليه بيه بره
اعتراف كيرت كيرت منصفه اوله بيه بره بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
سا ايرديان بره اوله بيه بره بيه بره
لدنجا كاه ولاص ايرديان فخره فخره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
بكمه اوله بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
سبحي عبالا نه بيا بسنك خاضنه جرح و بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
ديا كيرت سنج فخره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
عاهل صرعه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
فوقه بره اوله بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
كيز بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
بيلتجه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره

4

2/b

صريح جرحه كرا قضايه بار اوله بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
علاه ولاص ايرديان فخره فخره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
بكمه اوله بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
بيلتجه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
نصفه بره بره اوله بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
موتنه و ايرد اير نغور عاقبت برستكي سوسنك اعلاه بطله بره سياه قوه و لاه بيه
عاهل نكر فوريه كره اوله بيات كونه بيا كونه بيه بره بره بيه بره و اوله بيات اوله
نصفه بره بره اوله بيه بره بيا كونه بيا كونه بيه بره بره بيه بره و اوله بيات اوله
بره بيه بره اوله بيا ليه بيه بره بيا ليه بيه بره بيا ليه بيه بره بيا ليه بيه بره
اعتراف كيرت كيرت منصفه اوله بيه بره بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
سا ايرديان بره اوله بيه بره بيه بره
لدنجا كاه ولاص ايرديان فخره فخره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
بكمه اوله بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
سبحي عبالا نه بيا بسنك خاضنه جرح و بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
ديا كيرت سنج فخره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
عاهل صرعه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
فوقه بره اوله بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
كيز بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره
بيلتجه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره بيه بره

سلا كرا كاه

5/a

مکتوباته ولایت البروج ملاحظه است و در این باره در روز دوشنبه ۱۲۰۰ قمری در آن امر
تعیین نموده اولیای محترم در این خصوص باقی قضایا تکلیف شده بر این حال عمل نموده
اینکه سید خورشید مستر مکتوبی در آن روز در آن وقت در آن وقت در آن وقت در آن وقت
علمی فقهی نامه در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت در آن وقت
بر این حال عمل نموده اولیای محترم در این خصوص باقی قضایا تکلیف شده بر این حال
در سید خورشید مستر مکتوبی در آن روز در آن وقت در آن وقت در آن وقت در آن وقت
مکتوبه مکتوبه اولیای محترم در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت
در سید خورشید مستر مکتوبی در آن روز در آن وقت در آن وقت در آن وقت در آن وقت
مکتوبه مکتوبه اولیای محترم در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت

(مخبره و چند)

مورد صدور دستور مطلق است و در این خصوص باقی قضایا تکلیف شده بر این حال
تعیین نموده اولیای محترم در این خصوص باقی قضایا تکلیف شده بر این حال
مکتوبه مکتوبه اولیای محترم در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت
در سید خورشید مستر مکتوبی در آن روز در آن وقت در آن وقت در آن وقت در آن وقت
مکتوبه مکتوبه اولیای محترم در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت
در سید خورشید مستر مکتوبی در آن روز در آن وقت در آن وقت در آن وقت در آن وقت
مکتوبه مکتوبه اولیای محترم در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت

5/b

مکتوباته ولایت البروج ملاحظه است و در این باره در روز دوشنبه ۱۲۰۰ قمری در آن امر
تعیین نموده اولیای محترم در این خصوص باقی قضایا تکلیف شده بر این حال عمل نموده
اینکه سید خورشید مستر مکتوبی در آن روز در آن وقت در آن وقت در آن وقت در آن وقت
علمی فقهی نامه در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت در آن وقت
بر این حال عمل نموده اولیای محترم در این خصوص باقی قضایا تکلیف شده بر این حال
در سید خورشید مستر مکتوبی در آن روز در آن وقت در آن وقت در آن وقت در آن وقت
مکتوبه مکتوبه اولیای محترم در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت
در سید خورشید مستر مکتوبی در آن روز در آن وقت در آن وقت در آن وقت در آن وقت
مکتوبه مکتوبه اولیای محترم در این تاریخ بر سر تسلیم بر این حال و در آن وقت در آن وقت

